

Nationaal Archief
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Nummer Toegang: 2.21.026.06

**Inventaris van het archief van mr. S. van Houten
[levensjaren 1837-1930], (1835) 1859-1930 (1934)**

Versie: 08-08-2019

H.P. Fölting

Nationaal Archief, Den Haag 1965

This finding aid is written in Dutch.

I N H O U D S O P G A V E

Beschrijving van het archief.....	5
Aanwijzingen voor de gebruiker.....	6
Openbaarheidsbeperkingen.....	6
Beperkingen aan het gebruik.....	6
Materiële beperkingen.....	6
Aanvraaginstructie.....	6
Citeerinstructie.....	6
Archiefvorming.....	7
Geschiedenis van de archiefvormer.....	7
Geschiedenis van het archiefbeheer.....	7
De verwerving van het archief.....	7
Inhoud en structuur van het archief.....	8
Verantwoording van de bewerking.....	8
Verwant materiaal.....	9
Beschikbaarheid van kopieën.....	9
Beschrijving van de series en archiefbestanddelen.....	11
I. Algemeen.....	11
A. Briefwisseling van S. van Houten met diverse personen en verenigingen, 1863-1917 en z.d.....	11
B. Kranten- en tijdschriften.....	11
II. Politieke stukken.....	12
A. Buitenparlementaire politicus, tot 1869.....	12
B. Lid van de Tweede Kamer, 1869-1894.....	12
C. Minister van Binnenlandse Zaken, 1894-1897.....	15
D. Buitenparlementair politicus, 1897-1904.....	16
E. Lid van de Eerste Kamer, 1904-1907.....	18
F. Buitenparlementair politicus, 1907-1930.....	19
G. Lid van de Union Interparlementaire.....	20
III. Particuliere stukken.....	22
IV. Stukken betreffende S. van Houten, verzameld door anderen.....	23
V. Stukken van de familie H.W. Mesdag-van Houten.....	24
A. Algemeen.....	24
B. Brieven van familieleden.....	24
C. Brieven van kennissen en collega's aan de familie H.W. Mesdag-van Houten.....	24
D. Stukken, niet vallend onder I-III.....	24

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF

Naam archiefblok:

Collectie 138 Van Houten

Periodisering:

archiefvorming: 1859-1930

oudste stuk - jongste stuk: 1835-1934

Archiefbloknummer:

C22287

Omvang:

189 inventarisnummer(s)1,00 meter

Taal van het archiefmateriaal:

Het merendeel der stukken is in het Nederlands

Soort archiefmateriaal:

Normale geschreven, getypte en gedrukte documenten, geen bijzondere handschriften. Bevat tekeningen en foto's.

Archiefdienst:

Nationaal Archief

Locatie:

Den Haag

Archiefvormers:

Mr. Samuel van Houten (1837-1930)

Samenvatting van de inhoud van het archief:

Mr. Samuel van Houten (1837-1930) was advocaat en wethouder te Groningen en minister van Binnenlandse Zaken in het kabinet Röell-van Houten van 1894 tot 1897. Hij was als links-liberaal opsteller van de eerste wet op de kinderarbeid, het zgn. 'Kinderwetje Van Houten' (1874). Het archief bevat o.a. briefwisseling, stukken betreffende zijn politieke en bestuurlijke activiteiten, en stukken betreffende particuliere- en familieaangelegenheden. Een bijzonder onderdeel zijn stukken en tekeningen afkomstig van H.W. Mesdag.

Aanwijzingen voor de gebruiker

OPENBAARHEIDSBEPERKINGEN

Volledig openbaar.

BEPERKINGEN AAN HET GEBRUIK

Reproductie van originele bescheiden uit dit archief is, behoudens de algemene regels die gelden voor het kopiëren van stukken, niet aan beperkingen onderhevig. Er zijn geen beperkingen krachtens het auteursrecht.

MATERIËLE BEPERKINGEN

Het archief kent beperkingen voor het raadplegen van stukken als gevolg van slechte materiële staat.

AANVRAAGINSTRUCTIE

Openbare archiefstukken kunnen online worden aangevraagd en gereserveerd. U kunt dit ook via de terminals in de studiezaal van het Nationaal Archief doen. Om te kunnen reserveren dient u de volgende stappen te volgen:

1. [Creëer een account of log in.](#)
2. Selecteer in de archiefinventaris een archiefstuk.
3. Klik op 'Reserveer' en kies een tijdstip van inzage.

CITEERINSTRUCTIE

Bij het citeren in annotatie en verantwoording dient het archief tenminste éénmaal volledig en zonder afkortingen te worden vermeld. Daarna kan worden volstaan met verkorte aanhaling.

VOLLEDIG:

Nationaal Archief, Den Haag, Collectie 138 Van Houten, nummer toegang 2.21.026.06, inventarisnummer ...

VERKORT:

NL-HaNA, Houten, van, 2.21.026.06, inv.nr. ...

Archiefvorming

GESCHIEDENIS VAN DE ARCHIEFVORMER

Mr. Samuel van Houten, geboren te Groningen 17 februari 1837, overleden te 's-Gravenhage 10 oktober 1930, was het vierde kind van Derk van Houten en Barbara Elisabeth Meihuizen. Hij trouwde in 1861 met Elisabeth van Konijnenburg, van wie hij 7 kinderen had, te weten: Barbara, Wilhelmina, Sina, Dirk, Jan, Catharina en een jong overleden dochter. Na het overlijden van zijn echtgenote in 1872, hertrouwde hij in 1873 met Hermine Leendertz, van wie hij 3 kinderen had, te weten: Samuel, Charles Robert en Maria Anne. Zijn drie jaar oudere zuster Sientje huwde in 1856 met de kunstschilder Hendrik Willem Mesdag, van wie een aantal stukken werden gedeponereerd in de verzameling Van Houten.

Van Houten volgde zijn schoolopleiding aan de "Latijnse school" van L. Dikema te Hoogezand. In 1854 begon hij zijn rechtenstudie aan de Rijksuniversiteit te Groningen, alwaar hij in 1859 magna cum laude promoveerde op het proefschrift "Over de waarde".

In dat zelfde jaar vestigde hij zich als advocaat te Groningen, in associatie met zijn zwager I.J. Blaupot ten Cate. In 1864 volgde hij zijn vader, na diens overlijden, op als raadslid van de gemeente Groningen. In 1867 werd hij wethouder aldaar, van welke functie hij afstand deed, toen hij op 17 februari 1869 lid werd van de Tweede Kamer der Staten-Generaal voor Groningen. Van 1894 tot 1897 was hij minister van Binnenlandse Zaken in het kabinet Röell-van Houten. Zijn parlementaire loopbaan werd afgesloten met het Eerste Kamerlidmaatschap van 1904-1907 voor Friesland.

Sinds 1890 was hij lid van de Union Interparlementaire. De Rijksuniversiteit te Groningen verleende hem in 1921 de titel doctor honoris causa in de Staatswetenschappen.

Literatuur.

- G.M. Bos, Mr. S. van Houten; analyse van zijn denkbeelden, voorafgegaan door een schets van zijn leven. Purmerend, 1952. 210 blz. (Proefschrift G.U. Amsterdam.)
- C.K. Elout, Mr. S. van Houten; Haarlem, 1911. 76 blz. (uit de serie "Mannen en vrouwen van betekenis", dl. 12).
- J.C. Vleggeert, De kinderarbeid; de geschiedenis van haar beperking door de kindwet van mr. S. van Houten. Amsterdam, 1951.
- "Nederlands Patriciaat"- 46e jaargang - anno 1960, blz. 133 e.v.

GESCHIEDENIS VAN HET ARCHIEFBEHEER

DE VERWERVING VAN HET ARCHIEF

Het archief is door schenking verworven.

Mej. mr. M.A. van Houten schonk in 1958 een deel van de hierna beschreven stukken aan het Algemeen Rijksarchief.

In 2006 werd aanvulling op het archief verworven (zie inv.nrs. 188-189)

Inhoud en structuur van het archief

VERANTWOORDING VAN DE BEWERKING

De in 1958 overgedragen papieren werden in 1964 geïnventariseerd door F.G.P. Jaquet, volontair bij de Tweede Afdeling. In 1965 volgde een aanvulling, welke van dien aard was dat tot algehele omwerking van de aanvankelijke inventaris moest worden overgegaan. Het uiteindelijke resultaat daarvan is van de hand van H.P. Fölting, eveneens volontair aan genoemde afdeling. In 2006 zijn de inventarisnummers 188-189 aan het archief toegevoegd als gevolg van een verkregen aanvulling.

Verwant materiaal

BESCHIKBAARHEID VAN KOPIEËN

Inventarisnummers van dit archief zijn niet in kopievorm beschikbaar

BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDDELEN

I. ALGEMEEN

A. BRIEFWISSELING VAN S. VAN HOUTEN MET DIVERSE PERSONEN EN VERENIGINGEN, 1863-1917 EN Z.D.

- 1** Met de Algemene Doopsgezinde Societeit te Amsterdam, de redactie van "De Gids" te Amsterdam, "Eenigen Bouwmeesters" te Amsterdam, J. d'Aulnis de Bourouill, J.F.B. Baert, M. Bokma de Boer, B. ten Bruggen Cate, J.Th. Buys, P.E. de Chazal, A. van Coeverden, J. Dam, A. van Delden, W.H. Dullert, J.H. Geertsema, redactie van "De Toekomst" te 's-Gravenhage,.... Guisdorf, T.N. Haan, B.H. Heldt, een "Liberaal Catoliek" te 's-Hertogenbosch en K.H.J.J. Hirschmann. 1 omslag
- 2** Met A. Hoeve, Joh. Hooykaas Herderschee, E.R. ter Horst, Hindrik S. van Houten, J. Kappeyne van de Coppello, J.J. van Kerkwijk, de Kiesvereniging te Kiel Windweer, G.B. Lalleman, P. de Langen, de Provinciale Friesche Werkliedenvereniging te Leeuwarden, Sina Leith Ross - van Houten, N.T. Levy, D.J. Mackay (lord Reay), Macmillan & Cy., J. Meihuizen, A. Moll, "The Newspaper Association" te New York, Nijgh en van Ditmar. 1 omslag
- 3** Met N.G. Pierson. 1 omslag
Zie tevens nos. 161-165.
Bijgevoegd: brief aan de echtgenote van S. van Houten, Elisabeth, van Catharina Rutgera Walker, echtgenote van mr. N.G. Pierson.
- 4** Met M.J. Pijnappel, J.H.K. de Roo van Alderwerelt, A.F. de Savornin Lohman, G. Scheltema, A. Schimmelpenninck van der Oye, J.P. Sprenger van Eyck, L. Stel, J. van Straaten, B.D.H. Tellegen, een "Catholiek Liberaal" te Tilburg, D. Veegens, S. Vissering, H.M. Werker, "Die deutsche Revue" te Wiesbaden, G. Wouters, J.F. Zijlker; Een anonymes, (betreffende de Beurswet). 1 omslag
- #### B. KRANTEN- EN TIJDSCHRIFTEN.
- 5** Kranten- en tijdschriftartikelen over S. van Houten, verzameld door hem zelf, van 1876-1930 1 omslag

II. POLITIEKE STUKKEN

A. BUITENPARLEMENTAIRE POLITICUS, TOT 1869.

- 6** Exemplaar van het "Nieuw Dagblad van 's-Gravenhage" van 4 juni 1863, o.m. bevattende een ingezonden stuk van "T", n.a.v. een artikel van S. van Houten in "De Gids" van maart 1863 over het koloniale vraagstuk. Met concept van een ingezonden stuk van S. van Houten als repliek hierop.
Z.d. 1 omslag

B. LID VAN DE TWEDE KAMER, 1869-1894.

- 7** "The law of population", artikel in "The Examiner".
25 mei 1872 1 stuk
- 8** Aantekeningen van S. van Houten bij het boek van R. Webster: "Principles of monetary legislation", manuscript,
1874 1 stuk
- 9** Brieven van diverse verenigingen en personen, betreffende Van Houten's wetsvoorstel tot regeling van de Kinderarbeid,
1874 1 omslag
- 10** Overgeschreven citaten uit Nietzsche en Wetenschappelijke Bladen,
z.d. en augustus 1877 1 omslag
- 11** "'t Programma der geavanceerden", artikel in de "Rotterdamsche Courant" over het boek van S. van Houten: "Bijdragen tot den strijd over God, eigendom en familie",
4 april 1878 1 stuk
- 12** "Wereld- en levensbeschouwing", artikel door A. Everts. Met een begeleidend schrijven van de auteur,
3 oktober 1878 1 omslag
- 13** Uitnodiging aan S. van Houten door J.B. Fransen van de Putte en E.J.J.B. Cremers, om aanwezig te zijn op een bijeenkomst van de leden der Liberale Partij in de Tweede Kamer der Staten Generaal op 31 juli 1879. Op de achterkant het concept van een weigerend antwoord. Benevens het antwoord aan S. van Houten van J.D. Fransen van de Putte.
19 en 20 juli 1879 1 omslag
- 14** "De Asser eedskwestie", artikel door S. van Houten. Overdruk uit "Vragen des tijds". Met twee overgeschreven krantenartikelen betreffende de eedskwestie,
1881 1 omslag
- 15-22** Stukken betreffende de concessie tot ontginning van het eiland Billiton,
1882-1892 8 omslagen
- 15** Kamerstukken en aantekeningen, 1882-1883
- 16** Brief van de Billitonmaatschappij aan de minister van Koloniën, 12 december 1882
- 17** Artikelen in "De Amsterdammer" betreffende de Billitonconcessie, 7 februari 1883-11 februari 1883
- 18** Ingekomen publikaties betreffende de Billitonkwestie, 1882-1883

- 19** "Indrukken van het begrootingsdebat", artikel door S. van Houten. Overdruk uit "Vragen des Tijds", 22 januari 1883
- 20** "Achten vijftig miljoen behouden", twee artikelen -waarvan één manuscript- betreffende de Billitonkwestie in het "Sociaal Weekblad" door S. van Houten, 23 en 30 juli 1892
- 21** Open brief van J.A. Levy in het "Algemeen Handelsblad", betreffende bovengenoemde artikelen, 31 juli 1892
- 22** Weerwoord van S. van Houten op bovengenoemd artikel, manuscript, 1892
- 23** "Kiesrecht krachtens Rechtsbekwaamheid", Openbare brief aan dr. C.B. Spruyt, door mr. J.A. Levy, gedrukt. 1885 1 stuk
- 24** Stukken betreffende de uitbreiding van het belastingstelsel van de gemeenten, met verwijzingen op de Gemeentewet door S. van Houten becommentariëerd, manuscript. 1885-1888 1 omslag
- 25** Overdrukken van artikelen uit "Vragen des Tijds" door S. van Houten. [1887-1893] 6 deeltjes
(zie ook nos 14 en 19).
"Het besluit der Liberale Unie van 10 juli 1887", 21 juli 1887
"De Engelsche Landquaestie in het Parlement", 18 oktober 1887
"Bij de stembus", 24 februari 1888
"Wat nu?", 24 maart 1888
"De Clericalen aan het werk", 22 mei 1888
"Vrijheid of staatsvoogdij", 18 februari 1893
- 26-30** Stukken betreffende de Gouvernements koffiecultuur. 5 omslagen
[1887-1890]
- 26** Koloniaal verslag van de Gouvernements koffiecultuur op Java. Uitkomsten over het jaar 1887. Bijlage tot de Handelingen der Tweede Kamer. Gedrukt.
- 27** "De Gouvernements Koffiecultuur in de Tweede Kamer", november 1887. Artikel in "De Indische Mercur" van 3 december 1887 door K.W. van Gorkom.
- 28** Exemplaar van "Het Bataviaasch Nieuwsblad", bevattende het artikel "De begroting der toekomst of het nieuwe Cultuurstelsel", door "Propos". 9 november 1888
- 29** Brochures over koloniale vraagstukken, samengesteld door mr. P. Brooshooft (Overdrukken uit "De Locomotief"), 1889
- 30** Kamerstuk betreffende de Begroting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1890
- 31** "De heer van Houten en Jules Simon", ingezonden stuk van S. van Houten in "Het Centrum", met een redactioneel antwoord. 11 nov. 1888 1 stuk
- 32** Handelingen op de 19de vergadering van de Tweede Kamer der Staten Generaal op 26 november 1888, betreffende de begroting van Nederlandsch-Indië voor het jaar 1889. Gedrukt. [1888, 1889] 1 omslag
- 33** Exemplaar van de "Nieuwe Winschoter Courant" van 6 januari 1889 bevattende een

- artikel "Het Jaar 1888".
[1889] 1 stuk
- 34** Ingezonden stuk in de "Nieuwe Winschoter Courant van 6 januari 1889 van "K" o.a. over de voorstellen in de Tweede Kamer gedaan, inzake de verhuisbelastingen.
[1889] 1 stuk
- 35** Aantekeningen van S. van Houten betreffende de bijzondere scholen,
1890 1 blad
- 36** "Is de neutraliteit van België door Nederland geguarandeerd?" Opstel van S. van Houten, manuscript.
17 december 1890 1 omslag
- 37** Afschrift van Belgische Grondwetsartikelen betreffende de verkoop van woeste grond, manuscript.
Z.d 1 blad
- 38** "Memorie of gedenkschrift, bevattende de bezwaren, welke speciaal in Nederland bestaan tegen de verplichte vaccinatie", verslag van een onderzoek naar de uitwerking van inenting tegen pokken, opgesteld door de Anti-vaccine-dwangbond.
Z.d 1 stuk
- 39** Stukken betreffende het wetsontwerp tot regeling van de Krijgsmilitie.
1891 6 omslagen
- 40** Knipsels uit "De Provinciale Groninger Courant" van 8 mei 1891, van een rede, gehouden door mr. M.W.F. Treub.
[1891] 1 stuk
- 41** Krantenknipsel van een ingezonden stuk van A. Bleeker over artikel 245 der Gemeentewet, gericht tegen S. van Houten,
1891 1 stuk
- 42** Strooibiljetten bestemd voor de verkiezingscampagne, gehouden te Groningen voor de stemming op 9 juni 1891, alsmede een exemplaar van de "Nieuwe Groninger Courant", bevattende een ingezonden stuk door S. van Houten.
[1891] 1 omslag
- 43** Naamlijst der leden van de Tweede Kamer der Staten Generaal (zitting 1891-1892), met aantekeningen van S. van Houten.
[1891-1892] 1 stuk
- 44-58** Stukken betreffende de belastingvoorstellen van de regering in het zittingsjaar 1891-1892 15 omslagen
- 44** Brieven betreffende de inkomsten- en accijnsbelastingen, gedrukt en geschreven, maart-april 1892
- 45** Artikelen uit dag- en weekbladen betreffende de inkomsten- en accijnsbelastingvoorstellen, 31 december 1891-28 juni 1892
- 46** "Staatsbegroting voor het dienstjaar 1892".
- 47** Kamerstukken en aantekeningen betreffende de belasting op inkomsten uit vermogen, 1892
- 48** Kamerstukken betreffende de afschaffing van de accijns, wijziging

- 49 van het invoerrecht op zeep, 1892
Kamerstukken betreffende de verhoging van de accijns op het gedistilleerd, 1892
- 50 Kamerstukken betreffende de bepalingen omtrent de accijns op keukenzout, 1892
- 51 Kamerstukken met aantekeningen betreffende de vermindering van sommige registratie- en hypotheekrechten, 1892
- 52 Ontwerp van wet betreffende de afschaffing der rechten en der formaliteit van registratie, met een memorie van toelichting, 1892
- 53 Gedrukte brief van de Broederschap der Notarissen en een nota van de inspecteur der registratie (G. van Iterson), met begeleidende brief betreffende de registratiewet, 1892
- 54 Kamerverslagen in de Middelburgse Courant betreffende de kieswet, belastingvoorstellen en het Rooms Katholicisme. 3 maart 1893-7 juni 1893
- 55 Aantekeningen van S. van Houten betreffende de inkomsten- en accijnsbelastingen, z.d
- 56 "De plaats der inkomstenbelasting in het belastingstelsel", artikel door S. van Houten. Overdruk uit "De Economist", z.d
- 57 Ontwerp van wet, regelende belastingen op inkomsten en op de uitoefening van enige beroepen, manuscript, z.d
- 58 "Loi d'impot du 21 août 1886 sur la fortune mobilière et sur la fortune immobilière", Zwitserse wet met een officiële uitleg, z.d
- 59-61 Stukken betreffende "het recht van onteigening ten algemeene nutte door gemeentebesturen",
1890-1894 3 omslagen
- 59 Kamerstukken betreffende het "voorstel van wet van den heer Van Houten tot uitbreiding en nadere regeling van het recht van onteigening ten algemeenen nutte door gemeentebesturen", met een begeleidend schrijven van J.G. Gleichman, 1890-1894
- 60 Bespreking van het proefschrift van H.W. van Sandick: "Onteigening par zônes", door S. van Houten, 1892
- 61 Duits krantenknipsel, betreffende de onteigening, z.d
- 62-63 Brochures en artikelen, betreffende monetaire vraagstukken,
1876-1890 en z.d 2 omslagen. (16 deeltjes)
- 62 Bestanddeel 1
- 63 Bestanddeel 2
- 64 "Schets der beginselen eener nieuwe grondwet", opstel door S. van Houten,
manuscript,
z.d 1 omslag
- 65 Opstel betreffende het Liberalisme, door S. van Houten, manuscript,
z.d 1 omslag
- 66 Brief van S. van Houten aan een kiesvereniging, concept,
z.d 1 stuk
- C. MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN, 1894-1897.**
- 67-70 Stukken betreffende de Kieswet,
1894-1895 4 omslagen

- 67 Artikel, overgeschreven uit "Century Magazine" betreffende Meyers ballot machine, april 1894
- 68 Brieven van J. Roëll e.a. betreffende de kieswet, 11 april-27 juni 1895
- 69 Artikel in het "Utrechts Provinciaal en Stedelijk Dagblad" betreffende de kieswet, 15 mei 1895
- 70 Aantekeningen over de kiesrechthervorming en de dienstplicht door S. van Houten, manuscript, z.d
- 71 Afschrift van een brief van mr. J.P.R. Tak van Poortvliet aan mr. G. van Tienhoven, d.d. 17 juli 1891, betreffende de kamerontbinding van 1894, z.d 1 stuk
- 72 Aantekeningen betreffende de beraadslagingen in de Staatscommissie, ingesteld bij K.B. van 31 juli 1895 n.a.v. de motie-Heldt, inzake een pensioenstelsel. 1 omslag
- 73 Correspondentie tussen de minister van Binnenlandse Zaken en het Nederlandsch Landbouwcomité betreffende openstelling van de Belgische grenzen voor Hollands vee, i.v.m. mond- en klauwzeer, afschriften, 5 april-4 mei 1895 1 omslag
- 74 Stukken en aantekeningen betreffende de ontwerpwet gemeentefinanciën, manuscripten, 1895 1 omslag
- D. BUITENPARLEMENTAIR POLITICUS, 1897-1904.**
- 75 Ontwerp voor een politieke toespraak, gehouden door S. van Houten in 1897 1 stuk
- 76 Punten, genoteerd ten behoeve van een politieke toespraak, gehouden door S. van Houten in 1897 1 omslag
- 77 Reglement der Kiesvereniging "Vrijheid en Hervorming", gedrukt, 7 februari 1897 1 stuk
- 78 Artikel in de "Nieuwe Rotterdamsche Courant" van 16 mei 1897, geschreven door mr. P. Brooshooft. [1897] 1 stuk
- 79 Reglement der "Centrale Vrijzinnige Kiésvereniging" in het Kiesdistrict Groningen, Ontwerp 28 april 1897 1 stuk
- 80 Reglement van de "Vrijzinnige Kiesvereniging te Groningen", in tweevoud, met krantenknipsel betreffende de oprichting van de vereniging. 20 mei 1897; 1 omslag
- 81 Brief aan S. van Houten van het bestuur van de bovengenoemde Kiesvereniging, over een te houden rede, 22 mei 1897 1 stuk
- 82 Convocatie tot een vergadering van de Kiésvereniging "Burgerplicht", te Groningen,

- 28 mei 1897 1 stuk
- 83-91** Stukken betreffende "het recht van onteigening ten algemeenen nutte door gemeentebesturen", 1898-1902 (zie tevens 59-61). 9 omslagen
- 83** Verslag van de algemene vergadering van de Vereniging voor Staathuiskunde en de Statistiek, handelend over de onteigening, 1901
- 84** Bouwordeningen e.d. van de gemeente Rotterdam, met een begeleidend schrijven van burgemeester B. 's Jacob, 30 januari 1898
- 85** Verordening op het bouwen en slopen in de gemeente Arnhem, met een begeleidend schrijven van burgemeester A. van Lawick van Pabst, 30 januari 1898
- 86** Reglement van politie voor de gemeente Groningen, met een begeleidend schrijven van burgemeester S.M.S. Modderman. 3 februari 1898
- 87** Gemeentebladen en verordeningen betreffende de nieuwbouw en onbewoonbaar verklaarde woningen van de gemeente Utrecht, met een begeleidend schrijven van burgemeester B. Reiger, 11 maart 1898
- 88** Gemeentebladen en een algemene politieverordening van de gemeente Amsterdam. 1896-1898
- 89** Plattegronden van het centrum van 's-Gravenhage, met nieuwe verkeerswegen, ontwerp W.B. van Liefland, januari 1898
schaal 1:1000
- 90** Ontwerp van de wettelijke bepalingen betreffende de volkshuisvesting, 1901 (zie tevens no. 98)
- 91** Excerpten van een lezing betreffende "de onteigening door gemeentebesturen", door S. van Houten gehouden in de bijeenkomst van de Kiesvereniging "Conamur" van 3 mei 1902; met bijbehorende stellingen.
- 92** Artikelen van S. van Houten in "Die Nation", 16 nummers met 20 dubbele exemplaren.
14 oktober 1899-4 juli 1905 1 pak
- 93** "Het ministerie Pierson", opstel van S. van Houten, manuscript, 1900 1 omslag
- 94** "Sociaal Weekblad", 23 maart 1901 1 stuk
- 95** Exemplaar van de "Nieuwe Groninger Courant" van 31 mei 1901, bevattende o.m. berichten over de kandidaatstelling voor de Provinciale Staten. [1901] 1 stuk
- 96** Exemplaar van de Provinciale Groninger Courant" van 21 juni 1901, bevattende beschouwingen over de "Herstemmingen voor de Friese Staten", overgenomen uit de "Nieuwe Rotterdamsche Courant". [1901] 1 stuk
- 97** Exemplaar van "Die Neue Hamburger Zeitung", bevattende een artikel over de waardevermeerdering van grond
5 juli 1901 1 stuk

-
- 98** Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, no. 158 van 23 juni 1901, bevattende de wet van 22 juni 1901, houdende de wettelijke bepalingen betreffende de volkshuisvesting. (zie tevens no. 90).
[1901] 1 stuk
- 99** "Mr. S. van Houten over het Ministerie", interview in het "Algemeen Handelsblad", 28 december 1901 1 stuk
- 100** Verkiezingscircularie "Moet Nederland geregeerd worden door de Paus en door de Jezuiten?"
1901 1 deeltje
- 101** "De oorsprong der meerwaarde", artikel door S. van Houten. Overdruk uit "De Economist", januari 1902 1 deeltje
- 102** Aantekeningen voor een politieke toespraak, gehouden door S. van Houten, 1902 1 stuk
- 103** Knipsel uit de "Nederlandsche Werknemer", bevattende de Troonrede, gehouden door Koningin Wilhelmina op 16 september 1902 1 stuk
- 104** Krantenknipsel bevattende een artikel over de Staatspensionering, 10 oktober 1902 1 stuk
- 105** Krantenknipsel n.a.v. een toespraak door P.J. Troelstra over "de Sociaal-democratische Arbeiderspartij en de school", oktober 1902 1 stuk
- 106** Exemplaar van de "Kölnische Zeitung" met een artikel over de geschiedenis van het Protestantisme in België, 4 oktober 1902 1 stuk
- 107** Krantenknipsel, bevattende het verslag van een toespraak door M.W.F. Treub over "De houding van de Liberalen bij de verkiezing te Amsterdam IX", 15 oktober 1902 1 stuk
- 108** Bespreking van het proefschrift van G.J. Fabius: "Rechtspraak of contentieus beheer", door S. van Houten. Overdruk uit het "Rechtsgeleerd Magazijn", 1903 1 deeltje
- E. LID VAN DE EERSTE KAMER, 1904-1907.**
- 109** Bespreking van de geschriften van W.E.J.M. van der Pluijm: "Vereischten tot een ontbinding van het huwelijk volgens het kerkelijk recht en de bepalingen van de Nederlandschen staat", en van A. Anema; "De gronden voor echtscheiding in het Nederlandsche burgerlijk recht", door S. van Houten. Overdruk uit het "Rechtsgeleerd Magazijn", 1904 1 deeltje
- 110** "Naar aanleiding van het begrootingsdebat", artikel door S. van Houten. Overdruk uit "Onze Eeuw",

	z.d	1 deeltje
111-114	Stukken betreffende de drankwet, 1901-1904	4 omslagen
	111 Berekeningen betreffende de opbrengst van het gebruik en misbruik van alcohol in de jaren 1895-1901 in Nederland, in de hand van S. van Houten, 1901	
	112 Kamerstukken met aantekeningen, 1903-1904	
	113 Staatsbladen nos. 230, 231, en 235 en Staatscourant no. 248, 1904	
	114 Artikel in de "Nieuwe Rotterdamsche Courant", 15 juni 1904	
115	Wet betreffende de verkiezing van drie leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal door de Staren van Overijssel, 1904	1 stuk
116	Model-arbeidsovereenkomst van de Algemeene Nederlandsche Bond voor Huispersoneel, z.d	1 stuk
F. BUITENPARLEMENTAIR POLITICUS, 1907-1930.		
117	"Bedenkingen tegen het ontwerp-Nelissen tot bestrijding van de zedeloosheid", artikel door S. van Houten.	1 deeltje
118	Bespreking van het boek van H.J. Schmidt: "Uitbreidingsplan en bouwverbod", door S. van Houten. Overdruk uit "Onze Eeuw".	1 omslag
119	Knipsels uit "De Telegraaf", bevattende een serie van drie artikelen door mr. H.L. Louis Israëls over "Evenredige vertegenwoordiging", 16, 17 en 19 mei 1913	1 omslag
120	Overgeschreven hoofdartikel uit het "Berliner Tageblatt", handelend over de Eerste Wereldoorlog. 15 februari 1915"	1 blad
121	"Lieben oder Hassen?" Artikel door H. Stöker. Overdruk uit "Die neue Generation", 1915	1 deeltje
122	Circulaires naar aanleiding van het voorgestelde gezantschap bij het Vaticaan, 1915	1 omslag
123	Artikelen in het "Algemeen Handelsblad" betreffende de grondwetsherziening, 3 november 1915-21 maart 1916	1 omslag
124	Exemplaar van het "Berliner Tageblatt" van 29 april 1917	1 stuk
125	Exemplaar van "Der Weltspiegel" van 7 juni 1917, bevattende een foto van de initiatiefnemers van het socialisten congres te Stockholm, w.o. P.J. Troelstra. [1917]	1 stuk
126	"Angewandte Sozialphilosophie", herdruk uit "Deutsche Revue", van maart 1920,	

- door S. van Houten. Gedrukt.
[1920] 1 stuk
- 127** "Evenredige vertegenwoordiging der kiezers; ontwerp van wet tot betere regeling der verkiezingen van leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal; met een memorie van toelichting van het comité der Liberale Partij (Van Houten)", 1923 1 deeltje
- 128** "Staat en kerk", artikel door S. van Houten. Overdruk uit het "Haagsch Maandblad", oktober 1924 1 katern
- 129** "Zeven jaar parlementaire geschiedenis", knipsel uit "De Telegraaf" van 2 augustus 1928 1 stuk
- 130** "Chrisnamurti; het koninkrijk des geluks", artikel door S. van Houten. Overdruk uit het "Haagsch Maandblad", november 1928 1 katern
- 131** "Voor en na den grooten oorlog", artikel door S. van Houten. Overdruk uit het "Haagsch Maandblad", december 1929 1 katern
- 132** Ontwerp voor een Staatkundige Brief, door S. van Houten, ná 1925 1 omslag
- G. LID VAN DE UNION INTERPARLEMENTAIRE.**
- 133** Brieven van W. Randal Cremer, B. Pandolfi, A. van Naamen e.a., circulaires, aantekeningen e.d. betreffende de derde interparlementaire arbitrage-conferentie te Rome, 1891 1 omslag
- 134** Krantenartikelen betreffende de derde arbitrage-conferentie, 1892 1 omslag
- 135** "Denkschrift der Universitäts-Studierenden Rumäniens über die Lage der Rumänen in Ungarn und Siebenbürgen", 1891 1 deeltje
- 136** Contributies, rekeningen en aanmeldingen als lid van de Parlementaire Vereeniging tot bevordering der Onderwerping van Internationale Geschillen aan Scheidsrechters, 1891-1893 1 omslag
- 137** Brieven van B. Pandolfi, A. van Naamen e.a., circulaires, verslagen e.d. betreffende de vierde interparlementaire arbitrageconferentie te Bern, 1892 1 omslag
- 138** Artikel in "Le Courier Diplomatique" betreffende de vierde arbitrage-conferentie, 1892 1 stuk
- 139** Brief en circulaire van B. von Suttner betreffende de Oesterreichische Gesellschaft der Friedensfreunde, 1892 1 omslag

-
- 140** Kamerstuk betreffende de internationale arbitrage-conferentie in de Verenigde Staten van Amerika, gehouden op de 18de april 1890.
1893 1 stuk
- 141** Openingsrede van S. van Houten van de vijfde interparlementaire arbitrage-conferentie te 's-Gravenhage, afgedrukt in La Contérence Interparlementaire,
1894 1 omslag
- 142** Menu van een diner, gegeven ter gelegenheid van de inauguratie van de Franse afdeling in de Exposition Internationale,
1895 1 stuk
- 143** Rapport van S. van Houten betreffende een permanent orgaan ten behoeve van internationale conferenties voor de vrede,
1911 1 katern
- 144** Brieven van Ch.R. Lange e.a., circulaires, aantekeningen e.d. betreffende de derde conferentie voor de vrede te 's-Gravenhage,
1913 1 omslag
- 145** "Statengemeenschap", opstel van S. van Houten, manuscript. (vergelijk no. 149).
20 september 1915 1 omslag
- 146** "Schema voor een bond van neutrale staten", door S. van Houten, getypt artikel,
1916 1 stuk
- 147** "Gedanken eines neutralen Beobachters", artikel door S. van Houten. Overdruk uit de "Deutsche Revue",
1917 1 stuk
- 148** "Der Ausweg", brochure door S. van Houten. Berlijn, Gedrukt.
1917 1 stuk
- 149** Concept van een artikel door S. van Houten, geschreven in het Duits, genaamd "Gedanken über Staatsgemeinschaft", (vergelijk no. 145)
1917 1 omslag
- 150** "Het Volkenbond Statuut", kritische beschouwingen door mr. S. van Houten; manuscript,
19 december 1927 1 omslag
- 151** Uittreksel in een engelse vertaling van een artikel door S van Houten uit het "Haagsch Maandblad" in de "Gazette de Hollande", betreffende "The League of Nations Statute",
17 februari 1928 1 stuk

III. PARTICULIERE STUKKEN

152	Notariële akte betreffende de verkoop van perceel land, en een daarop staand huis te Zuidwolde door J.A. Groeneveld, vrouw van J.D. Rijkens aan Derk van Houten. (Met kwitantie van Derk van Houten). 10 januari 1860	1 omslag
153	Retroacta van bovengenoemd stuk. 1835-1853	1 omslag
154	Kwitanties van S. van Houten, 1861-1865	1 omslag
189	Manuscript van het proefschrift "Over de Waarde" van S. van Houten, 1859	1 stuk
155	Bul van het doctoraat in de rechtsgeleerdheid, uitgereikt aan S. van Houten, door de Rijksuniversiteit te Groningen, 20-6-1859	1 stuk
156	Menu van een diner, gegeven ter gelegenheid van zijn 63e verjaardag, 23 februari 1900	1 stuk
157	Feliciteatiebrieven van A.C. de Savornin Lohman, J.A. Verijn Stuart, W. Heineken e.a. bij zijn 70e verjaardag, 16-19 februari 1907	1 omslag
158	Feliciteatiebrieven van verscheidene personen en verenigingen, met een lijst van 91 handtekeningen ter gelegenheid van zijn 80e verjaardag, 17 februari 1917	1 omslag
159	Foto's naar tekeningen van Hindrik S. van Houten, z.d	1 stuk
160	Lidmaatschapskaart van het Nederlandsch Onderwijzersgenootschap, z.d	1 stuk

---

IV. STUKKEN BETREFFENDE S. VAN HOUTEN, VERZAMELD DOOR ANDEREN

- 161** Copieën van de brieven van N.G. Pierson aan S. van Houten, door A. van Konijnenburg, 1934 (zie no. 3). 1 omslag
- 162** Doorslagen in tweevoud van bovengenoemde brieven. 1 omslag
- 163** Brieven van B.E. van Houten aan J.S. Theissen over de bovengenoemde copieën, met lijsten van de copieën, 22 januari 1933-31 augustus 1934 1 omslag
- 164** Brieven van S. van Houten aan N.G. Pierson, getypte afschriften, 22 september 1870-25 november 1873 1 omslag
- 165** Lijst van niet gecopiëerde brieven van S. van Houten aan N.G. Pierson, 4 december 1864-22 mei 1873 1 stuk

V. STUKKEN VAN DE FAMILIE H.W. MESDAG-VAN HOUTEN**A. ALGEMEEN.**

- 166** Beschrijvingen van de auteurs van de brieven en gedichten, genoemd in de nos. 167-187, door mej. mr. M.A. van Houten, z.d. 1 omslag

B. BRIEVEN VAN FAMILIELEDEN.

- 167** Brieven van L. Alma Tadema en M.P. Alma Tadema aan H.W. Mesdag, 21 mei 1866-8 juni 1868 1 omslag
- 168** Brieven van L. Alma Tadema-Epps aan S. Mesdag-van Houten, oktober 1873-28 december 1908 1 omslag
- 169** Brief van twee reisbeschrijvingen van W. van Dijk, 18 december 1877 en z.d. 1 omslag
- 170** Brief van B.E. van Houten aan S. de Waard en S. Meihuizen, april 1849 1 stuk
- 171** Brief van D. van Houten aan L.J. Blaupot ten Cate, 6 augustus 1860 1 stuk
- 172** Brief van H.S. van Houten aan de familie H.W. Mesdag-van Houten, 13 juli 1864-17 februari 1865 1 omslag
- 173** Brieven van K. Mesdag (vader van H.W. Mesdag) aan de familie H.W. Mesdag-van Houten, 1868-1871 1 omslag
- 174** Correspondentie tussen K. Mesdag en zijn kleinzoon Klaas, 1870 1 omslag
- 175** Brieven van A. Rodeck-Brouwer Tadema aan de familie H.W. Mesdag-van Houten, 1873-1874 1 omslag
- 176** Brief van J. Singels-van Konijnenburg aan S. Mesdag-van Houten, 27 juni 1865 1 stuk

C. BRIEVEN VAN KENNISSEN EN COLLEGA'S AAN DE FAMILIE H.W. MESDAG-VAN HOUTEN.

- 177** Van A. Adema van Scheltema, A. Allebé, Carpentier, A. Mancini Maneruy, W. Roelofs, A. Struip, A. Verweij, H. Vos, D. De Vries Reilingh, M. Zubli-van der Beuk van Heemstede en één anonieme brief. 1 omslag

D. STUKKEN, NIET VALLEND ONDER I-III.

- 178** Rede van H.W. Mesdag naar aanleiding van het overlijden van de kunstschilder J. Bosboom, manuscript, 14 september 1891 1 stuk

-
179	Gedicht van B. Barends ter gelegenheid van het huwelijk van Sientje van Houten met H.W. Mesdag, manuscript. 23 april 1856	1 stuk
180	Gedicht van G. Bertram, 9 augustus 1852	1 stuk
181	Menu en twee programma's, respectievelijk ter gelegenheid van de 80e verjaardag van Josef Israëls (27 januari 1904), een gala kunstavond aangeboden aan H.M. de Koningin (10 september 1898) en een muzikale matinée, aangeboden aan de Franse president (5 juli 1911). [1904-1911]	1 omslag
182	Artikel in "Het Ochtendblad" naar aanleiding van het 25-jarig bestaan van het museum Mesdag, 13 juli 1928	1 stuk
183	Exemplaren van "The Christian Science Monitor" en "The Boston Post", bevattende artikelen over de expositie van de schilder Harry Leith-Ross te Boston, 1 mei 1929	1 omslag
184	Schetsen en aantekeningen van H.W. Mesdag, 1854 en z.d.	1 omslag
185	"Houw dat Jan an sien Saar komen is", gedicht, manuscript, z.d.	1 stuk
186	Gedicht van E. van Konijnenburg, manuscript, z.d	1 stuk
187	Foto van S. van Houten op een menu en een strandfoto, 23 december 1904, z.d	1 omslag
188	De Staal-crisis, brochure van het Eerste-Kamerlid Van Houten naar aanleiding van het aftreden van H.P. Staal als minister van Oorlog. 1907	1 deeltje